

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Zpráva z monitoringu města a obce s rozšířenou působností Litovel

V Olomouci dne 11. 2. 2019

zpracoval Mobilní tým

- 1 -

Projekt „Podpora plánování sociálních služeb a sociální práce na území Olomouckého kraje v návaznosti na zvyšování jejich dostupnosti a kvality“, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_007/0005690, je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci Operačního programu Zaměstnanost.

Obsah

1 Úvod	3
1.1 Popis ORP Litovel	3
2 Metodologie výzkumu.....	5
2.1 Cílové skupiny monitoringu, cíle monitoringu a výzkumné otázky.....	5
2.2 Metody sběru dat	7
2.2.1 Analýza dokumentů.....	7
2.2.2 Kvalitativní hloubkové rozhovory.....	7
2.2.3 Rozhovory v terénu	8
2.2.4 Depistáž.....	8
2.2.5 Výzkumný tým	9
3 Bydlení	10
3.1 Městský bytový fond	10
3.2 Sociálně vyloučené lokality	11
3.3 Bytová lichva	12
3.4 Činnost občanského sdružení Maria	13
4 Společenská atmosféra	15
5 Potřeby monitorovaných cílových skupin	17
5.1 Osoby v obtížné životní (sociální) situaci	17
5.1.1 Osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení.....	17
5.1.2 Zadlužení	19
5.1.3 Riziková mládež.....	20
5.1.4 Rizikovní uživatelé návykových látek	21
5.2 Osoby se zdravotním postižením.....	22
5.2.1 Osoby s pohybovým nebo smyslovým omezením	22
5.2.2 Osoby s mentálním postižením	24
5.3 Osoby s chronickým duševním onemocněním	25
5.4 Cizinci.....	26
Shrnutí.....	27
Literatura.....	29
Příloha č. 1 - bytová lichva	31
Příloha č. 2 – deetnizace sociálního vyloučení	33

1 Úvod

Monitoring ORP Litovel probíhal v rámci zakázky „Mobilní tým jako nástroj rozvoje procesů sociálního začleňování“, která je součástí projektu „Podpora plánování sociálních služeb a sociální práce na území Olomouckého kraje“. V rámci zakázky bude Mobilní tým postupně monitorovat potřeby cílových skupin ve všech ORP Olomouckého kraje, doba trvání zakázky je necelé dva roky (1. 4. 2018 – 31. 12. 2019).

V rámci této zakázky nepřistupujeme k psaní zprávy jen popisně, ale analytickým způsobem. Cílem tohoto přístupu je popis potenciálních slabých míst sítě sociálních služeb a přístupu k monitorovaným cílovým skupinám. Tento postup může vyznívat nevěděčně vůči systémovým aktérům, právě z důvodu akcentování limitů, nikoliv pouze pozitivních faktorů. Výsledek zprávy proto může vyznívat kriticky, což ale není cílem monitoringu.

Vedlejší ambicí monitorovací zprávy je pokusit se zprostředkovat plastičtější obraz života lidí z cílových skupin a sumarizovat jejich potřeby. V textu však nabízíme také perspektivu „druhé strany“, tedy institucí a organizací, které s nimi pracují. Dále v rámci možností, daných omezenou časovou dotací a přitom velkým rozsahem dílčích témat výzkumu, chceme komentovat stávající nastavení sociálních služeb a nabídnout návrhy pro jejich zefektivnění či rozšíření do budoucna.

Monitoringem se snažíme přiblížit sociální realitu tak, abychom mohli svůj pohled rozšířit. Zejména fakt, že „kontroverzní cílové skupiny“ zdaleka nejsou homogenní, a pokud k nim tak budeme nadále přistupovat, budeme problémy prohlubovat.

U některých podkapitol¹, kde popisujeme obecné situace zejména cílových skupin využíváme informace získané i z jiných ORP. Jedná se vždy o témata, která jsou přenositelná a utváří kontext konkrétní situace v monitorované lokalitě.

Mobilní tým většinou do svých zpráv zapracovává i téma zaměstnanosti. V této zprávě, ale uděláme výjimku. Toto téma se ve zkoumané lokalitě neukázalo jako důležité, proto jsme ho do zprávy nezahrnuli.

1.1 Popis ORP Litovel

Ve správním obvodu ORP Litovel je 20 obcí a k nim přidružených 60 místních částí, žije zde cca 24 000 obyvatel. ORP má v rámci dostupnosti zaměstnání nebo vzdělání výhodné umístění v blízkosti krajského města Olomouc, dobrou dopravní dostupnost zajišťuje dálnice. Ve vzdálenějších obcích, především na Bouzovsku, je dopravní situace méně příznivá. Region je zaměřen zejména na potravinářský průmysl, zemědělství a na výrobní průmysl. Vzhledem k tomu, že město Litovel má největší rozlohu a je také hlavním střediskem celého ORP, kde se soustřeďuje většina

¹ Jedná se o podkapitoly Osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení, Zadlužení, Riziková mládež, Rizikovní uživatelé návykových látek, Osoby s pohybovým nebo smyslovým postižením, Osoby s mentálním postižením a Osoby s chronickým duševním onemocněním.

podniků a služeb, má také nejvíce obyvatel (okolo deseti tisíc). Vedle Litovle zde žádná větší střediska nejsou. Hustota zalidnění v rámci ORP je velmi různorodá, některé obce mají poměrně velké množství místních částí, vyniká mezi nimi Bouzov s počtem 11. Počet obyvatel má celkově vzestupnou tendenci.²

Obce správního obvodu ORP nefigurují v Analýze sociálně vyloučených lokalit ČR z roku 2015.

² http://www.moravska-cesta.cz/dbimg/3_anlytacka-cast-projektu_16-1-2017.pdf

2 Metodologie výzkumu

Níže blíže popíšeme cíle a metody, které jsme při monitoringu využívali.

2.1 Cílové skupiny monitoringu, cíle monitoringu a výzkumné otázky

Cílem monitoringu je zmapovat potřeby vybraných cílových skupin v rámci celého Olomouckého kraje. Zadavatelem je Olomoucký kraj, sekundárními příjemci zprávy pak systémoví aktéři v oblasti sociálních služeb v daném ORP (mezi nimi především Odbor sociální a správní města Litvle).

Monitorujeme tyto cílové skupiny:

- Osoby v obtížné životní (sociální) situaci
 - Osoby bez přístřeší a osoby ohrožené ztrátou bydlení
 - Zadlužení
 - Riziková uživatelé návykových látek
 - Riziková mládež
- Osoby se zdravotním postižením
 - Osoby s pohybovým nebo smyslovým omezením
 - Osoby s mentálním onemocněním
- Osoby s chronickým duševním onemocněním
- Cizinci

Ve vztahu k těmto skupinám chceme zodpovědět tyto výzkumné otázky:

- Jaké problémy či potřeby, týkající se daných cílových skupin, jsme schopni identifikovat?
- Jaký pohled mají oslovení respondenti na problematiku cílových skupin? Jak ji znají?
- Jaké všechny podoby tyto potřeby/problémy mají? Jaké jsou příčiny těchto problémů?
- Jak se potřeby/problémy řeší, jaké služby jsou k jejich řešení dostupné?
- Jaké jsou limity stávajícího řešení? Z čeho tyto limity plynou? Jaké jsou důvody, že na danou službu někdo nedosáhne? Co brání na tato omezení reagovat?
- Jak by se identifikované potřeby/problémy měly ideálně řešit do budoucna? Jaké služby by měly být dostupné? Jak by se měly upravit ty stávající?

K naplnění cílů monitoringu jsme při rozhovorech s institucemi používali tyto otázky:

Jak pracujeme se stávajícími klienty?

- Jaká je jejich znalost cílové skupiny (dále také jako CS)?
- Jaký zaujmají k CS postoj organizace, se kterou je vedený rozhovor?
- Jakou filozofii – na bázi znalosti vlastností lidí z CS – práce s touto skupinou navrhuje?
- Existují nějaké „slepé skvrny“ v pohledu na CS (tj. můžeme v něčem rozšířit či upřesnit jejich vnímání vlastností lidí z CS? Překročit stereotyp v pohledu na CS)
- Vyhovuje nabídka služeb všem?
- Pokud mají výhrady, tak jaké?
- Existují nějaké bariéry na straně klientů?
- Existují nějaké bariéry na úrovni spolupráce v rámci KPSS?

Dostane se na všechny, o kterých víme? (kapacita služeb)

- Jak zjišťujeme, kolik jich je?
- A kolik jich tedy je?
- Pokud se na některé nedostane, tak proč?
- Jakou službu a v jaké podobě by potřebovali?

Jsou nějakí lidé z CS, o kterých nevíme?

- Kolik lidí z CS není bráno v potaz?
- Proč se o nich neví?
- Jaké potřeby mají?
- Jaké služby by potřebovali?
- Proč nemohou nebo nechtějí využívat stávající služby?

Jak je patrné z výše uvedených otázek, nesměřujeme k celkovému, podrobnému popisu dostupných sociálních služeb, ale zaměřujeme se specificky na „slepá místa“ stávajícího systému, což je samozřejmě poněkud nevděčné vůči systémovým aktérům, protože akcentujeme limity a uvádíme „návrhy opatření“, ve kterých nabízíme možnosti, jak situaci do budoucna zlepšit.

Konkrétní zaměření monitoringu v jednotlivých ORP vychází z průběžně identifikovaných nejzásadnějších zjištění – v případě ORP Litovel jsme tato zjištění ve zprávě rozdělovali zejména na témata týkající se samotného města Litovel.

2.2 Metody sběru dat

V rámci přípravy monitoringu jsme nejdříve analyzovali již dostupné dokumenty a vytvořili seznam stěžejních informátorů, se kterými proběhly monitorovací rozhovory. V terénu jsme poté oslovovali i místní obyvatele a členy jednotlivých cílových skupin. Na základě přepisů rozhovorů (jak s institucemi, tak s respondenty na ulici) vznikala tato zpráva.

2.2.1 Analýza dokumentů

Využívali jsme tzv. *desk research* přístup. To znamená, že jsme analyzovali již existující zdroje informací – odborné publikace, zprávy z médiích, výstupy z výzkumných projektů, formální i neformální dokumenty, výroční zprávy atp.

Pro monitoring ORP Litovel pro nás byly stěžejní především tyto zdroje:

- Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb SO ORP Litovel 2016–2019
- Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR
- Analýza území pro projekt MAP pro ORP Litovel
- Možnost rozvoje území - Základní mezioborová studie Kraj Olomoucký – Konice, Bouzov
- Analýza finančních zdrojů poskytovatelů sociálních služeb
- Analýza činnosti dobrovolných svazků obcí v území správního obvodu ORP Litovel

2.2.2 Kvalitativní hloubkové rozhovory

Stěžejní metodou sběru dat byly hloubkové kvalitativní rozhovory vedené dle předem nachystaného seznamu okruhů.

Respondenti byli rekrutováni zejména z institucí a organizací, které s nimi pracují. Pro každý typ informanta byla struktura rozhovoru modifikována a upravena dle specifik jeho zkušeností s danou agendou.

Oslovené instituce a organizace

- Odbor sociální a správní města Litovel
- Oddělení bytového hospodářství Litovel
- Úřad práce ČR, kontaktní pracoviště Litovel
- Místostarosta obce Litovel
- PČR obvodní oddělení Litovel
- Dům dětí a mládeže Litovel
- Člověk v tísni, o. p. s., kancelář Olomouc
- Charita Šternberk, středisko Litovel
- Podané ruce, o. p. s.

- Centrum na podporu integrace cizinců - Olomoucký kraj
- Jdeme autistům naproti z. s.
- Mana, o. p. s.
- Ministerstvo zdravotnictví, Koordinátor reformy psychiatrické péče pro Olomoucký kraj
- Pamatováček, o. p. s.
- SOZE, z. s.
- Společnost Parkinson, z. s.
- TyfloCentrum Olomouc, o. p. s.

2.2.3 Rozhovory v terénu

Mimo výše uvedené instituce a organizace proběhly dále rozhovory s respondenty přímo v terénu. Jednalo se jak o zástupce jednotlivých cílových skupin, tak i o další osoby, kterých se problematika nějakým způsobem dotýká, např. o osoby pečující, sousedy sociálně vyloučených lokalit a též náhodně vybrané osoby na ulici, či v jejich přirozeném prostředí.

Mobilní tým takto realizoval celkem 65 rozhovorů s běžnými občany, členy cílových skupin, nebo jejich sousedy. Konkrétně v Litovli 23 rozhovorů, v Luké šest rozhovorů, v Ješově pět rozhovorů, v Loučce sedm rozhovorů, ve Slavětíně 12 rozhovorů, v Nové Vsi čtyři rozhovory a v Řimicích osm rozhovorů.

2.2.4 Depistáž

Depistáž je aktivní vyhledávání a kontaktování potenciálních uživatelů sociální služby. Kontakt s lidmi z cílových skupin může být navázán několika způsoby:

- přímým aktivním oslovením jednotlivce či skupiny v terénu,
- využitím zprostředkování přes třetí osobu, např. jiného uživatele služby, rodinného příslušníka, autoritu v lokalitě, terénního sociálního pracovníka atp.
- cílené zapojení se do tematických diskuzí na internetu

Mobilní tým v rámci monitoringu v této zakázce nerealizuje aktivní depistáž. Může se ale stát, že zejména v lokalitách, kde chybí síť sociálních služeb, při monitoringu narazí na zájemce o sociální službu. V tomto případě pracovníci MT základní depistáž realizují a poté případnému zájemci o službu zprostředkují kontakt na vhodnou sociální nebo návaznou službu.

2.2.5 Výzkumný tým

Na projektu se podíleli členové Mobilního týmu, tedy samostatné výzkumné sekce v rámci olomoucké pobočky Programů sociální integrace organizace Člověk v tísni o. p. s.

V některých sledovaných lokalitách Člověk v tísni, o. p. s. rovněž působí v oblasti sociální práce (např. i v ORP Litovel). Zabývá se zejména prací s cílovou skupinou osob v obtížné životní (sociální) situaci. V tomto smyslu tedy musíme deklarovat možný střet zájmů. Mobilní tým tedy situaci monitoruje a současně v ní naši kolegové poskytují sociální služby a jsou jedni z aktérů na poli sociálních služeb.

Rizika střetu zájmů jsme si vědomi. Stojíme si ale za tím, že náš popis sociální reality je ve vztahu k jednotlivým organizacím korektní. A to i proto, že centrem našeho zájmu není posuzování či hodnocení činnosti jednotlivých organizací, ale mapování potřeb cílových skupin, podoby a kapacity dostupných služeb (tak, jak ji prezentují oslovené instituce a organizace). Pokud přidáváme hodnotící hledisko, tak spíše v pohledu na celkové a dlouhodobé nastavení systému sociální politiky.

Na výzkumu se podíleli tito členové Mobilního týmu:

Řezníček Jan (vedoucí Mobilního týmu)

Šustrová Kateřina (výzkumná pracovnice)

Pospíšilík Jan (výzkumný pracovník)

Krištof Roman (výzkumný pracovník)

Kopecká Markéta (výzkumná pracovnice)

Hilscher Zdenka (výzkumná pracovnice)

Láš Michal (odborný garant Mobilního týmu)

3 Bydlení

Situace v oblasti bydlení pro sledované cílové skupiny v České republice se odvíjí od několika faktorů. Mezi ty nejpalčivější problémy patří nedostatek komerčního i obecního bydlení, finanční (ne)dostupnost, bytová lichva a existence sociálně vyloučených lokalit. Bytová problematika ve sledovaném ORP sice kopíruje celorepublikový trend, zmiňované fenomény se však projevují v různé míře. Například jinde časté komerční ubytovny na Litovelsku s výjimkou jedné neexistují. Bytová lichva, sílící v posledních několika letech významně na venkově, byla taktéž zaznamenána v malé míře. Pro cílové skupiny osob se zdravotním a mentálním postižením existují v regionu dvě pobytová zařízení, v obcích Červenka a Nové Zámky, která kapacitně nedostačují.

„Tady chybí bydlení. (...) Prostě pro jakoukoliv cílovou skupinu. Není, kde by mohli bydlet.“

Litovelsko skutečně postrádá většinu forem bydlení pro osoby znevýhodněné na běžném trhu s bydlením. Město tuto skutečnost reflektuje a ve strategických plánech se touto potřebou zabývá (např. ve SWOT analýze se ve střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb na téma bydlení poukazuje hojně).

3.1 Městský bytový fond

Město aktuálně vlastní 300 bytů a všechny jsou vedeny v jednotné kategorii, pět z nich je bezbariérových. Všechny jsou plně obsazeny. V minulosti vlastnilo město podstatně více bytových prostor, ale před několika lety většinu svého bytového fondu prodalo. Oddělení bytového hospodářství města Litovel vede pořadník, který v době monitoringu čítal na 108 žádostí, fluktuace se každoročně dotýká cca osmi až deseti bytů, čekací doba se tak pohybuje okolo čtyř až pěti let. Pořadník se každoročně aktualizuje. Výše nájemného je 47 Kč/m², 20 bytů má odlišnou cenu z důvodu platné vyhlášky pocházející z doby výstavby, a to 32,84 Kč/m².

Podmínkou k podání žádosti o byt je bezdlužnost vůči městu.³ Město dále vyžaduje poplatek 500 Kč za podání žádosti o městský byt. Pokud žadatel byt získá, musí zaplatit kauci ve výši tří měsíčních nájmu a je mu vystavena smlouva na jeden rok (v případě „problematického“ nájemníka i pouze na tři měsíce).

Byty sociální nebo dostupné a také krizové ve fondu města chybí. Bezbariérové byty jsou obsazeny převážně staršími občany se zhoršenou pohyblivostí, momentálně v pořadníku žádný čekatel tohoto typu není.

Jako nejzávažnější problém vnímáme to, že městský bytový fond nemá vyčleněné typy bytů pro osoby znevýhodněné na trhu s bydlením. Jako další problematický bod

³ Bezdlužnost se týká se pouze samotného žadatele. Pokud žadatel nemá trvalé bydliště přímo v Litovli, potvrzuje, že nedluží vůči obci, kde je formálně veden.

vnímáme obecnou nedostupnost bydlení, která vytlačuje jednotlivce i rodiny do nevyhovujících podmínek. To se prakticky projevuje fenoménem, kdy při velké poptávce se zvyšuje cena nájemného. V tom důsledku poté musí např. jednotlivec, který si z jednoho platu nemůže dovolit platit nájem, hledat bydlení v místech s nižším nájemným. To znamená, že často najde bydlení s horší kvalitou, nebo více vzdálené a hůř dostupné. Toto téma je jednoznačně strukturálním problémem, který nemá jednoduché a rychlé řešení a prostřednictvím kterého se projevuje absence kvalitního zákona o sociálním bydlení.

3.2 Sociálně vyloučené lokality

Sociálně vyloučené lokality (dále jako SVL) jsou definovány jako místa, která naplňují více z těchto znaků najednou:

- špatná dopravní dostupnost
- nevyhovující bytový fond
- nedostatečná občanská vybavenost
- vyšší míra kriminality
- špatná pověst lokality
- početnější koncentrace osob nebo rodin v obtížné životní (sociální) situaci.

Jako SVL si tedy za určitých podmínek můžeme představit dům s nájemními byty, ubytovnu i samostatný domek v menší obci.

Někteří oslovení respondenti v současnosti nevnímají žádnou lokalitu jako sociálně vyloučenou, stejně tak Analýza sociálně vyloučených lokalit Litovelsko nezmiňuje. Zástupci sociálního odboru a PČR se však shodují na tom, že úplná absence těchto lokalit ve městě není. Stejně tak MT, vycházející z výše uvedené definice, za SVL považuje minimálně jeden bytový dům v Litovli.

Jde o bytový dům v ulici Vlašimova situovaný v samotném centru Litovle. Spolu s domem „U Bílého koníčka“ v protějším rohu náměstí v minulosti tvořil problematickou lokalitu přímo v historickém centru města. Mluvíme však o situaci trvající cca v rozmezí let 2013-2016. Dům „U Bílého koníčka“ změnil majitele a jeho původní obyvatelé se odstěhovali do blízkých obcí nebo do krajského města.

“Majitelka domu „U bílého koníčka“ měla exekuce a velké problémy, dům se snažila prodat hodně dlouho, ale nějak jí to nešlo, nebo nevím (...) Báli jsme se, že ho koupí někdo neznámý a nastěhuje tam bezdůky a, jak se říká, takový ty nepřizpůsobivý občany. (...) To by bylo z bláta do louže. (...) Naštěstí nakonec dům koupila stavební firma, zapečetila ho a přestavuje ho na normální nájemní byty.”

Respondenti současnou situaci vnímají jako stabilizovanou, uvádějí, že kromě zániku zmiňovaného domu je důvodem změny situace také změna skladby obyvatel domu v ulici Vlašimova. Vzhledem ke koncentraci osob v obtížné životní (sociální) situaci, k nájemním podmínkám a technickému stavu domu, vnímáme tento dům jako SVL i jako bytovou lichvu. Nájemné za 1+1 se pohybuje okolo 14 000 Kč, v některých bytech chybí základní vybavení jako např. kuchyňská linka, počet osob žijících v bytech neodpovídá velikosti prostor atp. Celkem jsou zde čtyři řádně zkolaudované byty a další čtyři prostory, kterým kolaudace chybí, jsou však pronajímány také (samozřejmě bez možnosti čerpat sociální dávky na bydlení).

V městském bytovém fondu dále existuje bytový dům, některými označován jako ubytovna, „U Stadionu“. Jde o dům s celkem šestnácti pokoji se společným sociálním zařízením a s nájmem ve výši 2000 Kč za měsíc. Záměrně jej uvádíme v této části textu, protože je možné jej považovat za SVL. Respondent MÚ Litovel uvedl, že obyvatele domu nepovažuje za problematické či jako potenciální uživatele sociálních služeb.

„Tomu se říká ubytovna, ale jde o místnosti určené k trvalému bydlení. Není tam problém, nemyslím si. Jsou to spíš samotáři zklamaní životem. Oni chtějí být sami.“

V každém případě je dům obýván osobami, které si zjevně nemohou dovolit bydlet v samostatném bytě, ale volí z důvodu nelehké sociálně-ekonomické situace pokoje za nízké nájemné. V rámci monitoringu se nám nepodařilo s obyvateli domu hovořit, doporučujeme zde však podrobnější monitoring, či přímo aktivní nabídku sociálních služeb.

V Litovli existuje také jedna komerční ubytovna, vyhodnotili jsme však, že jde o klasické ubytovací zařízení pro zaměstnance cukrovaru nebo jiných významných zaměstnavatelů ve městě.

V okolních obcích jsme SVL zaznamenali v obcích Luká a Loučka.

3.3 Bytová lichva

Jev, kterým se pravidelně při monitoringu zabýváme, je bytová lichva. Na Litovelsku jej nelze považovat za významné téma, proto definici a více informací k tomuto fenoménu uvádíme v příloze zprávy. Vzhledem k vývoji v jiných ORP považujeme za nutné jej alespoň částečně sledovat, protože není vyloučené jeho rozšíření i v obcích, kde se dosud neprojevil.

Za bytovou lichvu jednoznačně považujeme bytový dům ve Vlašimově ulici v Litovli, kde výše nájmu neodpovídá kvalitě bydlení.

„No tak to se nám tady samozřejmě vyskytuje. Máme tady jednoho takového podnikatele v tomto smyslu. Zatím se ale jedná pouze o jeden dům.“

Kromě tohoto domu jsme podezření na bytovou lichvu zaznamenali i v několika obcích ORP, nepodařilo se nám je však ověřit. Doporučujeme proto podrobnější monitoring tohoto tématu v obcích Luká, Loučka a Mladeč. Oslovení zástupci institucí v rozhovorech dokonce uváděli, že bytová lichva na Litovelsku úplně absentuje. Monitoring jejich slova nemůže potvrdit, šlo však skutečně o jednotlivosti nebo pouze o „podezření“ na bytovou lichvu, aniž by se nám podařilo získat podrobnější informace. Obecně lze konstatovat, že bytová lichva na Litovelsku v současnosti postrádá rysy problematického fenoménu, a nezaznamenali jsme ani výrazný potenciál k jejímu rozšiřování, jako je tomu např. v případě ORP Konice.

3.4 Činnost občanského sdružení Maria

V ORP Litovel, konkrétně v Senici na Hané, působí občanské sdružení Maria, které provozuje tzv. Misijní ostrůvky boží milosrdné lásky, což jsou domy, kde sdružení ubytovává jak osoby z majoritní společnosti, tak osoby ohrožené ztrátou bydlení nebo v obtížné životní (sociální) situaci, popř. i seniory, nebo zdravotně postižené osoby. Jedná se o sdružení křesťanů, kteří jak tvrdí, „*se snaží pomáhat ve svém okolí.*“

Činnost sdružení budí určité kontroverze⁴, ale zároveň někteří respondenti zmiňovali, že díky vstřícnosti a nízkému práhu, který sdružení nabízí, vyplňují mezery v systému sociální péče. Díky tomu je sdružení schopné ubytovat a postarat se o „beznadějné případy“, na které např. pracovníci sociálního odboru Litovel naráží. Občanské sdružení však nemá registrovanou žádnou sociální službu.

Mobilní tým vzhledem k časové dotaci není schopen blíže zmonitorovat situaci kolem sdružení Maria. Pokud by byla poptávka po přiblížení situace, je nutný bližší monitoring.

návrhy opatření

Aktivní práce s městským bytovým fondem ve prospěch mapovaných CS

Z monitoringu vyplynula jasná potřeba věnovat v daném regionu větší pozornost oblasti bydlení. Oslovení respondenti, zejména z řad pracovníků sociálních služeb, navrhovali vznik pobytových zařízení a jiných typů bydlení jako jsou: azylový dům pro rodiče s dětmi (s min. kapacitou pět až šest rodin), dům s pečovatelskou službou, sociální (dostupné) byty, chráněné byty (především pro osoby s duševním onemocněním). Největší apel byl v rozhovorech kladen na sociální byty.

Podle našeho návrhu by v městském bytovém fondu měly existovat dostupné byty určené pro ohrožené seniory, osoby se zdravotním či duševním onemocněním, sociálně vyloučené rodiny, krizové byty atd. S těmito typy bytů by pak mělo souviset další opatření jako je např. doprovodný sociální program.

⁴ V minulosti bylo na sdružení podané trestní oznámení za zneužívání financí osob, které u něj bydlí. Trestní oznámení ale bylo nakonec odloženo.

Názvosloví kategorií bytového fondu

Zaznamenali jsme, že jistým faktorem majícím vliv na řešení evidentních problémů v oblasti bydlení je nepopulárnost až kontroverznost tématu a označení bytů jako sociálních.

„Sociální bydlení s sebou přináší takové ty problémy, kdo všechno se nám sem bude stahovat. (...) Obavy z toho, že by případné sociální byty přitáhly nechtěné. To je na základě negativních zkušeností s romskými rodinami na náměstí. (...) Nikdo nechce mít takový sousedy. Sociální byt je kvůli tomu špatná značka, lidi si pod tím představí tohle.“

Jistým řešením by mohlo být vhodně zvolené označení bytů určených potřebným a také jejich prezentace, respektive způsob, jakým budou komunikovány zástupcům města i běžné veřejnosti. Označení bytu jako dostupný, nikoliv sociální, navíc obsahuje skutečný účel takového typu bydlení, a tedy byt, na který člověk znevýhodněný na běžném trhu s bydlením dosáhne (tzn. není zde překážkou vysoká kauce či provize), dokáže si ho udržet (nájemné je snižené) a jeho situace se stabilizuje (třeba i za podpory sociálního pracovníka).

4 Společenská atmosféra

Respondenti potvrdili, že aktuálně vnímají atmosféru ve městě Litovel bez konfliktů. Dokresluje to fakt, že drtivá většina výkonů Městské policie je zaměřena na dopravní přestupky, které řeší každý den.

„Kriminalita v Litovli nám rok od roku klesá a klesá a klesá. Což je samozřejmě dobře.“

Město Litovel již od roku 2012 vyhláškou reguluje reklamu heren a podniků, které provozují výherní automaty, či jiné sázkové hry. Tuto vyhlášku město v roce 2015 ještě specifikovalo vymezením konkrétních adres, na který mohou být tyto „hry“ realizovány. Město má také od roku 2016 vyhlášku o zákazu konzumace alkoholických nápojů na veřejných prostranstvích.

Někteří respondenti vzpomínali na situaci před cca osmi lety, kdy v jedné ulici byla vyšší koncentrace barů a „nonstopů“ (místní obyvatelé tuto ulici nazývali „litovelská Stodolní“). To vedlo k rušení nočního klidu a přestupkovému chování. I kvůli tomu město zřídilo ve městě kamerový systém, na který dokonce někteří z majitelů nonstopů ze „Stodolní“ částečně přispěli. Díky kamerám i tomu, že většina těchto zařízení je již zrušených (aktuálně v ulici zůstaly dva takové podniky) se situace v této ulici zlepšila.

Při rozhovorech také někteří respondenti vzpomínali na situaci zhruba před třemi lety, kdy bylo problémové soužití s obyvateli dvou nájemních domů na místním náměstí.⁵ Jednalo o dům na ulici Vlašimova a dům „U Bílého koníčka“.

„Byly tady dva domy na náměstí. (...) Jak máme čtvercové náměstí, tak ony byly takto do úhlopříčky. (...) No a jak se obyvatelé těch domů nějak zvlášť nemuseli, takže náměstí bylo takové bojiště. (...) A děcka tam lítaly a na hřištích šikanovaly děti z majority.“

Dům „U bílého koníčka“ byl asi před rokem prodán a obyvatelé se odstěhovali do Olomouce nebo okolních obcí. Asi i díky tomu respondenti i obyvatelé vnímají, že situace je aktuálně klidná a víceméně bezproblémová. Přesto k obyvatelům domu ve Vlašimově ulici mají stále částečné výhrady.

„Samozřejmě bydlet bych vedle nich nechtěl, protože jak je tam hodně dětí, tak prostě řvou a nedokáží se bavit klidně, tak jak my dva tady.“

⁵ V obou domech se podle MT jednalo o bytovou lichvu, která s sebou přináší i špatné soužití jak lidí v domech mezi sebou, tak se sousedy.

V obcích na území ORP jsme při monitoringu nezaznamenali, že by v některé z nich byla špatná společenská atmosféra. Respondenti jen vzpomínali, že před několika lety v Mezicích (místní část Nákla) žila velmi problémová romská rodina. Podle aktuálního zjištění MT část členů rodiny je ve výkonu trestu odnětí svobody a další členové se odstěhovali.

Společenskou atmosféru v obcích na území ORP podle zrychleného monitoringu hodnotíme dobře. Tento výsledek šetření se výrazně neliší od závěrů posledního monitoringu, který MT v ORP Litovel dělal v roce 2016.

5 Potřeby monitorovaných cílových skupin

U všech popisovaných CS nejprve vyjmenováváme, jaké sociální služby jsou jim v dané lokalitě dostupné. Poté se věnujeme podrobnějšímu popisu jak cílové skupiny, tak nesnáží, s kterými se jejich členové potýkají.

U většiny monitorovaných cílových skupin jsme zaznamenali limitované možnosti při obstarání důstojného a finančně dostupného bydlení. Nutno dodat, že situace špatně dostupného bydlení kopíruje celorepublikový trend.

5.1 Osoby v obtížné životní (sociální) situaci

Celé této skupině se podle katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje věnují tyto instituce a organizace:

Odbor sociální a správní města Litovel, Charita Šternberk – pracoviště Litovel, Člověk v tísni o. p. s. kancelář Olomouc, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, Ecce Homo Šternberk, z. s.

Do této cílové skupiny řadíme zejména osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení, zadlužené, rizikové uživatele návykových látek a rizikovou mládež.

Často bývají osoby v obtížné životní (sociální) situaci zaměňovány za Romy, přestože nejen podle názoru Mobilního týmu tato záměna neodpovídá realitě, viz příloha č. 2 Deetnizace sociálního vyloučení.

5.1.1 Osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení

Této cílové skupině se v ORP Litovel nevěnuje žádná služba.

Vycházíme z definice bezdomovectví v Konceptu prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Jde o „souhrnné označení pro různorodou populační skupinu zahrnující jak viditelné bezdomovce, tj. osoby, které spí venku (bez střechy), tak osoby, které v důsledku nemožnosti zajistit si jiné bydlení žijí v ubytovacích zařízeních pro bezdomovce, dále osoby, jejichž bydlení je nejisté, a také osoby, které žijí v podmínkách, které neodpovídají minimálním standardům bydlení v daném kulturním a sociálním prostředí.“ (Koncepte prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, 2013, s. 8)

I pro Litovelsko platí, že pokud bychom se věnovali této cílové skupině v celé šíři, jak ji Koncepte popisuje, došli bychom k závěru, že do ní můžeme zařadit až desítky osob. Proto se níže ve zprávě zaměříme zejména na tzv. „viditelné bezdomovce“⁶; tedy na ty, kteří spí venku, popř. na squatu, a které veřejnost také vnímá jako největší

⁶ Užíváme zde tuto laicky srozumitelnou kategorii. Více o možných kategorizacích – tj. dle vnímání veřejnosti (bezdomovectví zjevné, skryté, potenciální), dle doby trvání (méně než rok, do pěti let, více než pět let) či dle příčin (výsledek dlouhodobé životní trajektorie; krátká nepříznivá shoda okolností; na bázi zdravotní indispozice; bezdomovectví volbou) - viz Koncepte prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, 2013, s. 7–9)

„problém“. Mluvíme-li o samotném městě Litovel, respondenti odhadují počet bezdomovců na cca 15. Zcela „na ulici“ je dle jejich slov do pěti osob, ostatní přespávají v provizorních prostorách u příbuzných nebo v blíže nezmapovaných squatech. Koncentrují se na několika místech, především u supermarketu Albert, v parku, v jeho blízkosti, u rybníka, gymnázia, u bývalé prodejny zeleniny za Svatojánským mostem, u polikliniky, v létě u splavu u koupaliště. Zástupci Policie České republiky uvádí, že se s nimi nepojí žádná specifická kriminalita, občasně se řeší pití alkoholu na veřejnosti či drobné krádeže. Zkušenosti z drogového terénu ukazují, že nejde o uživatele pervitinu nebo jiných nelegálních drog, ale především o alkoholiky.

Z výše uvedeného se může zdát, že v tomto počtu a bez vedlejších efektů jako je zvýšená kriminalita ve městě, nejde o závažný problém. Nicméně respondenti, jak zástupci institucí, tak veřejnosti, přítomnost osob bez domova v Litovli tematizují a zároveň je tento počet potenciálních uživatelů služeb dostatečný na zavedení některé ze služeb této CS určené. Respondenti navíc uvádějí, že sociální služby někteří využívají, ale musí za nimi dojíždět do nejbližších měst, Uničova a Olomouce. Největší zkušenosti s tímto mají zástupci litovelské Charity:

„Když se tu objeví člověk, že potřebuje k lékaři a potřebuje se umýt, pak volám do Uničova, tam se převezve, vysprchuje a znovu se dopraví do Litovle. No tak to není asi moc dobrý.“

Středisko Charity v Litovli, konkrétně její dluhová poradna, částečně supluje úplnou absencí služeb pro tuto CS.

„Máme tady dluhovou poradnu. Tam děláme i to, že když přijde člověk, nemá občanku, nemá co jíst, nemá, co na sebe, dostane jídlo, vyřídíme doklady.“

Nutno dodat, že v obcích na území ORP jsme zjevné bezdomovce nezaznamenali. V širší definici jde dle našeho zjištění o několik osob.

návrhy opatření:

Zřízení Nízkoprahového denního centra se sprchou a šatníkem

Podle námi zjištěných informací se domníváme, že pracovníci města Litovel mají problematiku této CS dobře zmapovanou a pokud je potřeba, tak jsou s osobami bez domova v kontaktu. Nevnímáme proto jako zásadní zde zřídit Terénní programy pro tuto CS. Jako velmi důležité ale vnímáme vybudování Nízkoprahového denního centra nebo minimálně hygienické stanice pro osoby bez domova. V rozhovorech zazněla obava, že zřizování služeb pro osoby bez přístřeší přiláká další členy této CS z okolí. Vzhledem k tomu, že takové služby fungují i v Olomouci, Uničově

a Šternberku, tedy Litovli nejbližších městech, není oblast, odkud by se osoby bez domova měly do Litovle stahovat.

Pobytové zařízení není respondenty v současnosti vnímáno jako vhodné řešení a monitoring tento názor nevyvrací.

„Co já bych viděla jako potřebné je nějaké Nizkoprahové denní centrum, centrum hygieny, od toho bychom se měli odpíchnout, abychom s těma lidma byli nějak v kontaktu a poskytli jim pomoc... třeba i potravinovou.“

Jako vhodné řešení vnímáme zřízení denního centra s šatníkem a sprchou. V současnosti však chybí objekt, kde by služby mohly být realizovány.

5.1.2 Zadlužení

Této cílové skupině se v ORP Litovel věnuje Charita Šternberk – středisko Litovel, která zde provozuje dluhovou poradnu, částečně základní dluhové poradenství nabízí terénní pracovnice organizace Člověk v tísní o. p. s.

V dluhové oblasti stále převládají pozůstatky „šmejdských praktik“, které umožňovala česká legislativa. Jedná se např. o sporné nebo neplatné rozhodčí doložky, extrémně vysoké sankční poplatky, poplatky advokátům apod. V současné době je již část těchto možností zákonem omezena nebo zakázána.

Podle Mapy exekucí je v samotném městě Litovel 6,79 % obyvatel s exekucí, to je celkem 572 osob. Průměrný počet exekucí na jednoho z těchto lidí je 5,3 exekucí. Tento počet ale nezahrnuje osoby, které sice mají problémy s dluhy, ale ještě nejsou v exekuci. Počet těchto osob není možné odhadovat.

V ORP Litovel se nachází 2 obce, které mají přes 10 % obyvatel s exekucí. Jedná se o:

- Bílou Lhotu (12,68 %)
- Loučku (10,70 %)

V Litovli realizuje odborné dluhové poradenství Charita, která zde provozuje dluhovou poradnu. Kapacita dostačuje.

Ve výčtu suchých čísel může snadno zaniknout, jak dalekosáhlé negativní dopady má tato situace. Člověk s exekucí má omezená práva nakládat se svým majetkem či vlastními příjmy, některé exekutorské úřady se při vymáhání pohybují na hraně zákona (někdy i za ní), část dluhů má lichvářské poplatky a nemorální úroky. Předluženým lidem se mohou rozpadat rodinné i širší vztahy, nejsou motivováni udržet si nebo najít novou práci, komplikuje se jim i bytová situace, protože sociální

dávky nezohledňují exekuční srážky ze mzdy.⁷ Takovéto dlouhodobé přežívání má na člověka psychosociálně destruktivní vliv a je provázeno pocitem vyčlenění ze společnosti, ztrátou sebeúcty a narůstajícím nepřátelstvím vůči společnosti. Nebezpečnými sekundárními důsledky mohou být ztráta bydlení, ztráta životní perspektivy, agresivita a v extrémních případech až sebevražedné jednání.

Příčiny zadlužení přitom bývají různé, mediálně „vděčná“ nezodpovědnost či úmyslné úvěrové podvody jsou jen špička ledovce. Mnohem častěji jde o důsledek obtížných životních situací jako např. výpadek příjmů v době nezaměstnanosti, dlouhodobá pracovní neschopnost, nenadálý nutný výdaj (rozbitá pračka či lednička), úmrtí partnera apod.

návrhy opatření:

K této cílové skupině nemá Mobilní tým žádné návrhy opatření. Možnosti návrhů opatření by mohl popřípadě navrhnout podrobnější monitoring této CS.

5.1.3 Riziková mládež

Sociální služby pro tuto cílovou skupinu v monitorované lokalitě chybí. Okrajově se této CS věnuje Dům dětí a mládeže, který jednou za rok organizuje tábor pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Do rizikového chování mládeže zahrnujeme konzumaci drog a s tím spojené závislostní chování včetně užívání alkoholu, kriminalitu a vandalismus, dále také virtuální drogy, gambling, politický extremismus, záškoláctví, šikanu a jiné násilí, rasismus, xenofobii, homofobii a sexuální rizikové chování.

V mapovaném území aktuálně není tato CS významným tématem. Někteří respondenti zmiňovali běžné jevy jako shlukování se v parcích, konzumaci alkoholu, hluk, občasné poházené odpadky v místech, kde se mladí lidé setkávají. Jako riziková byla v některých rozhovorech označena mladá Romové, aniž by však respondenti uvedli nějaké konkrétní příklady problematických jevů.

Úplnou absenci této CS ale nepředpokládáme i vzhledem k tomu, že jsme v ORP zaznamenali sociálně vyloučené domácnosti s dětmi, které jsou v tomto ohledu více ohrožené. Problémy tohoto charakteru ale zároveň nemůžeme ztotožnit se sociálním vyloučením, vyskytují se totiž i u jedinců z finančně i sociálně zajištěných rodin.

V minulosti služby pro tuto CS v Litovli suploval Klub mladých Domu dětí a mládeže (dále také jako DDM). Bývalá vedoucí byla otevřená práci s rizikovou mládeží a snažila se ji do klubu, i přes mnohá rizika, zvát. Dokonce i komunitní plán Litovle s Klubem mladých stále počítá jako s prostorem pro tuto CS. V současné

⁷ V nedávné době vznikla kalkulačka, která počítá, kolik financí zbyde člověku po exekučních srážkách ze mzdy. Jednoznačně dokazuje, že velké části osob v exekuci se zaměstnání finančně nevyplácí. <https://1url.cz/AMoLL>

době se však klub orientuje spíše na děti, které v Litovli čekají na autobus, kroužek apod. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jej již nenavštěvují.

Podle zjištěných informací tedy v Litovli, i obcích na území ORP absentují jakékoliv služby pro rizikovou mládež.

DDM je nicméně aktivní v pravidelném realizování letních táborů pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, kterých se každoročně bezplatně účastní okolo 25 dětí. Dále se v této oblasti částečně realizuje organizace Podané ruce, o. p. s., která pořádá besedy na místním gymnáziu a SOU.

návrhy opatření:

Zřízení Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v Litovli

Vzhledem k tomu, že v Litovli zcela absentují volnočasové aktivity pro rizikovou mládež, navrhujeme vznik NZDM, ideálně i s terénní variantou. Tato aktivita je potřebná přímo v Litovli, zda by se v nějaké podobě uplatnila i v jiných obcích, vyžaduje hlubší monitoring.

5.1.4 Riziková uživatelé návykových látek

Tato cílová skupina nalezne podporu u pracovníků Společnosti Podané ruce o. p. s.

Z dostupných informací nevyplývá, že by se situace v oblasti užívaných návykových látek nějak zásadně lišila od celorepublikových trendů. Fakticky dominantní je užívání legálních drog. I když je mediálně vděčnější mluvit o drogách nelegálních, řádově větší a závažnější je problém s drogami legálními. Týká se to i věkové skupiny dětí a mladistvých, kde vyvolávají velkou pozornost každoročně zveřejňované statistiky o zkušenosti s marihuanou (tj. fakt, že asi třetina šestnáctiletých ji alespoň jednou v životě zkusila). Jiný, mediálně méně vděčný údaj ze stejných průzkumů uvádí, že celoživotní zkušenost s tabákem má 66 % šestnáctiletých (16 % z nich kouří denně) a s alkoholem celých 96 % mladistvých - 41 % z nich se za poslední měsíc alespoň jednou opilo (Moravčík, 2016).

Sociální služby uživatelům ilegálních nealkoholových drog a jejich blízkým nabízí Terénní programy (dále jen TP), které poskytuje Společnost Podané ruce, o. p. s.

Pracovníci TP jezdí do lokality jednou za 14 dní na dvě hodiny. Kvůli malé časové dotaci nemají prostor na systematický monitoring a získávání nových klientů, kteří neví o službách Harm reduction⁸. Mají zde cca deset klientů, dalších 30 je navázaných skrze sekundární výměny⁹. Na Litovelsku je podle pracovníků Podaných

⁸ Harm reduction je termín označující veškeré aktivity a prostředky směřující k co největšímu možnému omezení zdravotních a sociálních rizik spojených s užíváním návykových látek.

⁹ Při sekundární výměně klient zajišťuje výměnu injekčního materiálu pro více uživatelů návykových látek. Většinou se jedná o osoby, které nejsou v kontaktu s žádnou službou zajišťující distribuci

rukou velmi uzavřená drogová scéna a primárními drogami jsou pervitin a marihuana. Většina klientů TP má zajištěné bydlení a jsou zaměstnaní, či např. pobírají rodičovský příspěvek.

návrhy opatření:

Rozšířit dostupnost TP pro tuto CS

Dostupné informace potvrzují, že pokud by bylo lepší pokrytí službami TP, bylo by reálné pracovat s větším množstvím klientů. Tím by byly nejenom podchyceny potřeby cílové skupiny, ale zároveň by se významně podporovala oblast veřejného zdraví.

Kdyby mohli terénní pracovníci na Litovelsku působit jednou týdně, mohli by se více věnovat monitoringu a monitorovat nebo poskytovat služby i v okolních obcích – jak je to např. na Šumpersku.

5.2 Osoby se zdravotním postižením

Celé této skupině se podle katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje věnují tyto instituce a organizace:

Charita Šternberk – středisko Litovel a středisko Uničov, služba Osobní asistence organizace Podané ruce¹⁰, Spolek Trend vozíčkářů Olomouc, Centrum pro dětský sluch Tamtam, o.p.s., Jdeme Autistům Naproti z.s., Středisko rané péče SPRP Olomouc, Židovská obec Olomouc a z.s. InternetPoradna.cz

Do této cílové skupiny řadíme osoby s fyzickým, mentálním, smyslovým či kombinovaným postižením. Dále také seniory, kteří kvůli věku a zdravotnímu stavu již částečně nebo úplně nezvládají sebeobsluhu a naplňování dalších základních životních potřeb. V neposlední řadě jde i o jednotlivce po úrazech nebo nemocech a osoby mající problémy se zvládnutím péče o vlastní osobu. Počty lidí v této skupině se i kvůli demografické křivce neustále zvyšují.

5.2.1 Osoby s pohybovým nebo smyslovým omezením

Vzhledem k velké šíři této monitorované skupiny je potřeba ji více rozdělit a popsat.

Nejprve se zaměříme na osoby „pouze“ se zdravotním postižením, které MT chápe jako osoby s tělesným postižením, které má přímou souvislost s pohybovým postižením, a osoby se sluchovým, zrakovým nebo jiným smyslovým postižením.

harm reduction materiálu. Důvodem pro využívání sekundární výměny mohou být například obavy o anonymitu či nevyhovující dostupnost služeb.

¹⁰ Organizace Podané ruce, která poskytuje službu Osobní asistence je jiná organizace, než která se zaměřuje na práci s CS Rizikových uživatelů návykových látek. Jedná se pouze o shodu jmen obou organizací.

Napříč všemi rozhovory zaznívá nedostatečná kapacita pobytových služeb a dlouhé čekací lhůty pro tuto CS. V ORP Litovel je pobytové zařízení pro tuto CS v Července s pobočkou v Litovli. Ředitel Domova pro seniory, příspěvková organizace potvrdil, že domov bude rozšiřovat kapacitu o deset lůžek, přesto budou mít stále plný seznam zájemců o službu. Vzhledem k tomu, že zájemci o pobytovou službu dávají přihlášky do více domovů, není možné odhadnout, o kolik je potřeba rozšířit kapacity zařízení.

Dalším fenoménem je, že část osob z této cílové skupiny na pobytové služby nedosáhne, a to zejména kvůli nedostatečným příjmům (např. absence důchodu či příspěvku na péči). U Příspěvku na péči respondenti z řad institucí uváděli, že se také velmi často setkávají s tím, že příjemce jej bere jako finanční „přílepení“ ke své situaci a nenakupuje si za něj služby, přitom právě k tomu je tato dávka určena.

Respondenti uváděli, že je potřeba navýšit také kapacity ambulantních služeb. Podle nich je totiž odpovědí na nedostatečný bytový fond pro tuto CS větší kapacita a dostupnost ambulantních, terénních a odlehčovacích služeb.

Další možností, jak podpořit péči o osoby v jejich přirozeném prostředí¹¹, jsou odlehčovací služby, které v monitorovaném ORP chybí a ve zbytku Olomouckého kraje jsou nerovnoměrně rozmístěny (Prostějov, Šumperk). Musíme ale za Mobilní tým doplnit, že některé domovy pro seniory nebo jiná pobytová zařízení mají např. vyčleněný jeden pokoj, kde je možné krátkodobě ubytovat člena této CS. Přesto se i my domníváme, že kapacity respitní péče v Olomouckém kraji jsou značně nedostupné.

I z důvodů výše uvedených je pozice pečujících osob velmi složitá. Jedná se o osoby, které často musely opustit své zaměstnání, „za pochodu“ se učí zvládat nové kompetence a museli zásadně změnit své preference a životní hodnoty. Na druhou stranu jim sociální systém jejich situaci neulehčuje. Hmotně jsou zabezpečeni pouze krátkodobě a kapacity služeb pro jejich blízké jsou omezené. Finanční situace rodin a domácností pečujících o rodinného příslušníka, popř. blízkou osobu je ve většině případů v současné době velmi nepříznivá, neboť vedle časté ztráty vlastního příjmu dochází současně k nárůstu výdajů souvisejících se zajištěním potřebné péče. S aktuálním snížením příjmové úrovně má doba péče o rodinného příslušníka dopady i na výši starobního důchodu v budoucnosti. Jedná se také o instituce opomíjenou skupinu osob, které se většinou nikdo systematicky nevěnuje.

Zajímavou aktivitou, o které jsme se při monitoringu dozvěděli, je tzv. Integrovaný tábor, který pořádá Dům dětí a mládeže Litovel, a kterého se účastní děti se zdravotním postižením i bez něj.

¹¹ A vybalancovávat tak nedostupné pobytové služby.

návrhy opatření:

rozšíření kapacit odlehčovací služby

Pro celokrajskou situaci navrhujeme zřídit zcela nové pobytové odlehčovací služby. Vzhledem ke komplexnosti této problematiky si netroufáme odhadnout kolik nových odlehčovacích míst je v celém kraji potřeba zřídit. K přesnějšímu odhadu je potřeba podrobnější monitoring.

5.2.2 Osoby s mentálním postižením

Další podskupinou jsou osoby s mentálním onemocněním. Zahrnujeme do ní osoby s mentálním postižením a osoby s poruchou autistického spektra (dále PAS). Sociální a návazné služby pro tuto CS jsou jak v ORP Litovel, tak ale i ve více místech Olomouckého kraje dostupné v omezené míře. I z tohoto důvodu se v této podkapitole věnujeme převážně popisu osob s PAS jak v Litovli, tak obecně v Olomouckém kraji.

Poruchy autistického spektra (PAS)

Počet případů PAS přibývá – což je primárně dáno především lepší a propracovanější diagnostikou, nikoliv větším výskytem případů ve srovnání s minulostí. Porucha je sice zvýšeně medializovaná, situace se proti době před 10, 15 lety zlepšila, navzdory tomu osoby s PAS stále čelí nepochopení.

Hlavně rodinní příslušníci osob s PAS si myslí, že aktuální institucionální přístup k této CS je krátkozraký a invalidizující – PAS jsou sice neléčitelné, vhodným působením je ale možné jejich projevy mírnit (včasným podchycením i poměrně výrazně). Investice do osobní asistence se později vrátí v podobě vyšší soběstačnosti i kvality života jak dané osoby, tak pečujících osob. Příklady dobré praxe z ciziny ukazují, že lidé s PAS jsou schopni v rámci chráněného bydlení a chráněného zaměstnání (např. chráněné farmy v Irsku), žít kvalitní život i v okamžiku, kdy se o ně jejich rodiče již nedokážou postarat. Přitom právě pro osoby pečující je fakt, že se o jejich blízké s PAS nebudou moci v budoucnu postarat, zdrojem silného stresu a obav z budoucna.

Souvisejícím palčivým problémem je otázka statusu pečující osoby. Ačkoliv jde o náročnou péči, která stát vyjde levněji než umístění do ústavu, pečující osoby nemají žádný zvláštní status, nemají nárok na dovolenou, na nemocenskou a zároveň se zásadně nedostává odlehčovacích pobytových služeb. Pro celý Olomoucký kraj jsou dostupné odlehčovací služby v Šumperku, které mají celkem čtyři lůžka. Obě organizace, které tuto službu poskytují, uvádí, že jejich kapacita je neustále naplněná. Obsazenost těchto lůžek je taková, že je třeba volat alespoň tři měsíce předem, aby ji bylo možné využít.

Situace v Litovli odpovídá stavu v Olomouckém kraji, lidé s PAS se mohou obracet na olomouckou organizaci Jdeme Autistům Naproti z. s., avšak možnosti sociálních, zdravotních či vzdělávacích služeb jsou nedostačující.

návrhy opatření:

Nastavit dostupnější síť sociálních a návazných služeb

Jak jsme psali výše, v Litovli nejsou návazné služby pro PAS a další specifické mentální postižení. Tato nedostatečnost služeb pak působí negativně i na osoby pečující. Pokud v lokalitě není organizace, která by se těmto lidem věnovala, chybí i „osvěta“ pro majoritní společnost a přesná data k této CS.

Zřídít pobytovou odlehčovací službu pro tuto CS

Z monitoringu jednoznačně vyplynulo, že je potřeba výrazně posílit odlehčovací služby pro tuto CS. A to jak v Litovli, tak v celém Olomouckém kraji. Netroufáme si odhadnout počet lůžek pro tuto službu. K odhadu by byl potřeba podrobnější monitoring.

5.3 Osoby s chronickým duševním onemocněním

Sociální služby této cílové skupině podle katalogu sociálních služeb Olomouckého kraje přímo nikdo neposkytuje. Je však možné využít organizací, které se této CS věnují „celokrajsky“, např. Mana o. p. s.

Situace osob s chronickým duševním onemocněním se v poslední době v celé České republice mění. Vliv na tyto změny mají jak nové postupy v zahraničí, tak i reforma psychiatrické péče, která aktuálně v ČR probíhá. Situaci jak v ORP Litovel, tak v celém kraji jsme probírali s koordinátorem reformy psychiatrické péče za ministerstvo zdravotnictví i s dalšími relevantními respondenty.

Cílová skupina osob s duševním onemocněním se nejčastěji potýká se stigmatizací, nedostatkem adekvátního bydlení, či s těžkostmi při navazování kontaktů.

Obecně jde říci, že čím menší omezení člověk má, tím lepší jsou možnosti hledání zaměstnání. Největší rezervy jsou v zaměstnávání lidí s větší mírou omezení, kteří potřebují práci více přizpůsobit, což je pro zaměstnavatele starost navíc.

Přesto se v obecném měřítku zaměstnávání této cílové skupiny lepší. Příkladem dobré praxe je olomoucká firma CEPAC, která se mimo jiné zaměřuje i na zaměstnávání osob s chronickým duševním onemocněním. Firma má ambici zaměstnávat osoby v jejich původních profesích, aby nemuseli dělat „podřadné“ zaměstnání. Přestože se situace na trhu práce pro tuto CS lepší, stále není uspokojivá. Pokud již člověk s duševním onemocněním najde zaměstnání, většinou se jedná o pracovní pozice, které nejsou ceněné, a je to pro něj další zdroj vyloučení ze společnosti.

Podle námi oslovených respondentů jsou v Litovli psychologické a psychiatrické služby pro dospělé dostupné, pro děti však kapacita nedostačuje.

návrhy opatření:

K této cílové skupině nemá Mobilní tým žádné návrhy opatření. Možnosti návrhů opatření by mohl popřípadě navrhnout podrobnější monitoring této CS.

5.4 Cizinci

Cizinci se mohou obracet na pracovníky „celokrajských“ organizací jako jsou Centrum pro integraci cizinců Olomouc a organizaci SOZE, z. s.

Podle katalogu sociálních služeb s touto cílovou skupinou v této lokalitě žádná organizace, či instituce nepracuje.

V celém Olomouckém kraji je cca 5 600 cizinců ze zemí mimo EU, přesná čísla za dané ORP se nám nepodařilo zjistit.

Na tuto CS jsme se průběžně dotazovali, neidentifikovali jsme ale žádné závažné problémy, či specifické potřeby. Podle informací z Úřadu práce a města Litovel na území ORP Litovel žijí převážně lidé ze Slovenska, Ukrajiny, Polska či Rumunska. Cizinci podle respondentů bydlí zejména na ubytovně U Cukrovaru a Na Pindě.

Podle názorů respondentů cizineckou problematiku reprezentují bezproblémoví, firmami cenění zaměstnanci, se kterými nejsou žádné závažné problémy – dle některých mediálních zpráv se spíše nabízí hypotéza, zda by větší pozornost státních institucí nezasloužili právě tito zaměstnanci a jejich pracovní podmínky.

návrhy opatření:

K této cílové skupině nemá Mobilní tým žádné návrhy opatření. Možnosti návrhů opatření by mohl popřípadě navrhnout podrobnější monitoring této CS.

Shrnutí

Zpráva z monitoringu města a ORP Litovel se věnuje zejména samotnému městu Litovel. V ostatních obcích a městech MT nezaznamenal větší výskyt monitorovaných cílových skupin (dále CS). V průběhu monitoringu jsme oslovili celkem 16 institucí a 65 respondentů z řad veřejnosti. Sběr dat byl zaměřen na čtyři cílové skupiny – Osoby v obtížné životní (sociální) situaci¹², Osoby se zdravotním postižením¹³, Osoby s chronickým duševním onemocněním a Cizince.

Kapitola Bydlení nejprve popisuje celorepublikový trend, který se projevuje i v městě Litovel, jedná se o nedostatek finančně dostupného komerčního bydlení a dlouhé čekací doby na přidělení městského bydlení. V Litovli není městský bytový fond rozdělen do různých kategorií a z 300 městských bytů je pět bezbariérových. Ve městě chybí ubytovací kapacity zejména pro cílové skupiny osob v obtížné životní (sociální) situaci, seniory a osoby se zdravotním a mentálním postižením.

Ve zprávě popisujeme, že podle Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR v Litovli a celém ORP není sociálně vyloučená lokalita (dále SVL). Podle některých respondentů i názoru Mobilního týmu (dále také jako MT) však v Litovli jedna SVL je. Jedná se o dům na náměstí, který zároveň naplňuje znaky bytové lichvy. Respondenti také tematizovali, že v minulosti v tomto domě bydlelo více „problémových“ obyvatel. Aktuálně je podle nich situace mnohem lepší, ale není zcela klidná.

Kapitola Společenská atmosféra popisuje různá opatření, která vedla ke zlepšení situace ohledně „litovelské Stodolní“, se kterou souviselo rušení nočního klidu a přestupkové jednání.

Kapitola se také věnuje SVL na náměstí. Respondenti vzpomínali, že před cca třemi lety byl přímo na náměstí druhý dům, ve kterém bydleli převážně Romové v obtížné životní (sociální) situaci. Kvůli existenci dvou těchto domů v blízkosti byla společenská atmosféra velmi špatná. Druhý dům ale aktuálně vlastní nový majitel a rekonstruuje ho na komerční nájemní bydlení. Díky snížení koncentrace Osob v obtížné životní (sociální) situaci se atmosféra v Litovli zlepšila. Přesto sousedé aktuálně jediné SVL v Litovli mají se soužitím (zejména s hlukem) stále problémy. Konec kapitoly popisuje, že problémová rodina v Mezicích (místní část obce Náklo) zde již nežije a situace se v obci zklidnila.

V další kapitole se věnujeme popisu námi monitorovaných cílových skupin (dále také jako CS). Popisujeme jak dostupnost sociálních služeb, tak problémy, na které

¹² Dříve název pro osoby sociálně vyloučené.

¹³ Do této CS zahrnujeme i osoby s mentálním postižením a poruchou autistického spektra.

osoby z těchto CS naráží. U některých cílových skupin se snažíme o širší přiblížení jejich života a důvodů, které vedly ke vzniku jejich nepříznivé životní situace.

Za pozornost stojí podskupina cílové skupiny Osoby v obtížné životní (sociální) situaci – Osoby bez přístřeší a ohrožené ztrátou bydlení. V Litvňovicích je tzv. viditelných bezdomovců cca pět, ale většinu této cílové skupiny tvoří tzv. skrytí bezdomovci, kterých je přímo v městě minimálně 15. Této CS se přímo nikdo nevěnuje. Přitom většina respondentů, včetně osob z této cílové skupiny, uváděla, že by bylo vhodné, aby ve městě byla pro tuto CS sociální služba.

Další CS, se kterou v Litvňovicích ani v okolí žádná služba koncepčně nepracuje je Riziková mládež. V minulosti se tato cílová skupina scházela v Klubu mladých, který zřizuje místní Dům dětí a mládeže. Aktuálně ale klub změnil koncepci a riziková mládež se zde již neschází. Jedinou aktivitou, která v lokalitě pro tuto CS zůstala, je tábor pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, který jednou ročně organizuje DDM.

Za zmínku stojí i bytová situace Osob se zdravotní postižením. V Litvňovicích, okolních obcích i celém kraji je nedostatek pobytových služeb pro tuto CS. V Červeně bude Domov pro seniory Červenka, příspěvková organizace rozšiřovat počet lůžek, přesto bude mít stále plný seznam zájemců o své služby.

Z monitoringu vyplynulo několik významných témat k řešení. Návrhy opatření jsou popsány jak v kapitole Bydlení, tak u popisu jednotlivých cílových skupin. Jako zásadní návrhy opatření vnímáme:

- Aktivní práce s městským bytovým fondem ve prospěch monitorovaných cílových skupin
- Zřízení Nízkoprahového denního centra se sprchou a šatníkem
- Zřízení Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v Litvňovicích
- Rozšíření kapacity odlehčovacích služeb

Závěr zprávy obsahuje také přílohy k tématu bytová lichva a deetnizaci sociálního vyloučení.

Literatura

Analýza činnosti dobrovolných svazků obcí v území správního obvodu ORP Litovel, dostupné z: <http://www.smocr.cz/obcesobe-docs/Litovel/ORP%20Litovel%20-%20anal%C3%BDza%20DSO.pdf>

Analýza finančních zdrojů poskytovatelů sociálních služeb: file:///C:/Users/psi/Downloads/financi_analyza_poskytovatelu_orp_litovel.pdf

Analýza území pro projekt MAP pro ORP Litovel, 2017, dostupné z http://www.moravska-cesta.cz/dbimg/3_anylaticka-cast-projektu_16-1-2017.pdf

Černý, J., Szotáková, M. (2015) *Analýza drogové scény v Ostravě. Závěrečná zpráva*, Ostrava.

FOLDYNOVÁ, I.; JURÁŠ, J. a kol. (2016) *Výzkum vnitrostátní migrace sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených obyvatel ČR*. Ostrava: PROCES – Centrum rozvoj obcí a regionů, s.r.o. Zpracováno ke dni 27. 4. 2016

GAC, spol. s r. o. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha, 2015. https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske.../VI_zprava_kraje_1.doc

Kašparová, I., Ripka, Š., & Sidiropolu Janků, K. (Ed.). (2008). *Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v české republice. Moravské lokality*. Praha: Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity – Úřad vlády ČR.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. (2013). Ministerstvo práce a sociálních věcí. Získáno z <https://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., & Novák, P. (Eds.). (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Tišnov: Sdružení SCAN.

Mobilní tým. (2016). *Zpráva z monitoringu obce a ORP Litovel*, Olomouc: Člověk v tísni o. p. s.

Moravec, Š. (2006). *Nástin problematiky sociálního vyloučení romských populací*. In Hirt, T., & Jakoubek, M. (Ed.). *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. (s. 11–69).

Možnost rozvoje území - Základní mezioborová studie Kraj Olomoucký – Konice, Bouzov, 2014. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://WWW.PRACOVNAVYKY.CZ/DOWNLOADS/VYZKUMNA%20ZPRAVA%20O2.PDF](http://www.pracovnavyky.cz/downloads/vyzkumna%20zprava%2002.pdf)

Mravčík, V. (Ed.). (2016). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách 2015*.

Strategie území správního obvodu ORP PROSTĚJOV v oblasti předškolní výchovy a základního školství, sociálních služeb, odpadového hospodářství, životního prostředí a podpory podnikání a zaměstnanosti v rámci aglomerace Dokument je zpracován na období 2015 až 2024, [online], dostupné na: https://www.regionhana.cz/media/cms_page_media/1050/Strategick%C3%BD%20dokument%20SO%20ORP%20Prost%C4%9Bjov.pdf; , [cit. 2018-08-14].

Zieglerová A., *Sociální dávky v poukázkách. Kde se vzaly a kam kráčí?*, [online], dostupné na: <http://socialniinkluzce.cz/socialni-davky-v-poukazkach-kde-se-vzaly-a-kam-kraci/>; , [cit. 2018-08-14].

Příloha č. 1 - bytová lichva

MT chápe bytovou lichvu jako zneužití mezery v zákoně o hmotné nouzi a státní sociální podpoře, kdy soukromník, nebo firma kupuje nemovitosti (třeba i ve špatném technickém stavu), které mají z různých důvodů nízkou prodejní cenu, aby je posléze pronajímal osobám ohroženým ztrátou bydlení za neodpovídající nadhodnocené nájemné. Tito „obchodníci s chudobou“ se úmyslně zaměřují na osoby nebo celé rodiny na sociálních dávkách, nebo na Romy, kteří kvůli diskriminaci velmi obtížně hledají běžné komerční bydlení. Využívají tak toho, že tyto lidé většinou nemají moc na výběr – potřebují bydlet.

Nájemné neodpovídá stavu nemovitosti a podmínkám, ve kterých musí noví nájemníci bydlet. Bytový lichvář spoléhá na to, že lidem na sociálních dávkách většinu nájemného proplatí sociální dávky na bydlení.

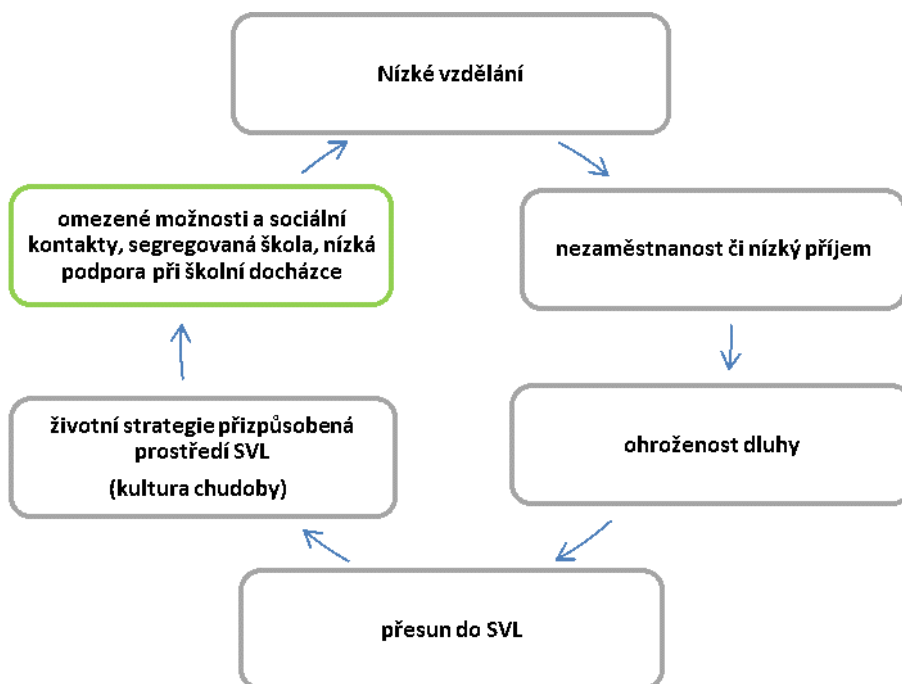
Tito „nekorektní“ ubytovatelé sice poskytují bydlení lidem, kteří často nemají vzhledem k limitům na trhu s bydlením jiné možnosti, přináší to však mnohé problémy. Lidé především často nebydlí důstojně, bydlení je jen dočasné, takže dochází k nucené migraci a v obcích se často ocitají problémoví lidé bez vazeb k místu bydliště. Starostové také popisují, že větší počet osob v obtížné životní (sociální) situaci nebo domů využívaných k bytové lichvě snižuje ceny ostatních nemovitostí v obci.

Život v sociálně vyloučených lokalitách je spojen s tématem dlouhodobého sociálního vyloučení. To prokazatelně vede k vytváření životních strategií obyvatel SVL, které jsou např. v rozporu se zákony nebo etickými normami.

S těmito lokalitami jsou spojené typické problémy, které se pojí i se životem v SVL. Jedná se např. o:

- vykořenění a deziluze
- mezigenerační přenos problémových životních strategií jako jsou např. upřednostňování krátkodobých životních strategií
- přestupková kriminalita (drobné krádeže, rušení občanského soužití)
- problémy s majoritou na bázi teritoriality
- drobná kriminalita mladistvých
- nadužívání alkoholu, užívání marihuany a v menší míře i tvrdých drog
- hluk, nepořádek
- klesající ceny nemovitostí v okolních oblastech

Východiska z těchto problémů se hledají těžko. Zjednodušeně bychom totiž situaci mohli popsat jako „začarovaný kruh“, ve kterém hraje roli mnoho faktorů (viz obrázek).

Příloha č. 2 – deetnizace sociálního vyloučení

Dalším velmi důležitým faktorem je spojování problematiky SVL s romskou etnicitou, popř. kulturou. Ve zprávě o stavu romské menšiny se píše, že až 70 % obyvatel SVL jsou Romové. Pohled běžného člověka proto může vést k zjednodušení, že všichni Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Nikdo se však neptá, kolik Romů žije mimo tyto lokality a jaký je jejich styl života.

Podle názoru Mobilního týmu situace v SVL není výsledkem romské kultury nebo životního stylu (pokud tento pojem v minulosti měl nějaké oprávnění, pak ve vztahu k dnešní mladé generaci Romů adekvátní rozhodně není). Životní strategie obyvatel SVL jsou jednoznačně spojeny se sociálním vyloučením, popř. extrémní chudobou.

Vytlačování Romů do vyloučených lokalit mělo základy v tom, že Romové byli jedna z prvních skupin, která po revoluci přišla o zaměstnání, a tím přišla o finanční stabilitu. Dodnes také zaznívají argumenty: „*Romové jsou problematictí sousedé.*“ nebo „*Oni chtějí být spolu.*“

Bohužel se segregace osob v obtížné životní situaci (mezi nimi také Romů) rozšířila i do dalších oblastí jako např. vzdělávání a zaměstnanost.

Pokud vznik a prohlubování krize v sociálně vyloučených lokalitách trvaly desetiletí, je jasné, že zlepšení situace je náročný a komplexní úkol, který nemá jednoduché a rychlé řešení.